

УДК 336.71

Я.О. Гусев, аспірант
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ЕКСПАНСІЯ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ В БАНКІВСЬКУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПОЗИТИВНІ НАСЛІДКИ ТА СУПУТНІ РИЗИКИ

У статті розглянуто напрямки впливу іноземного капіталу на банківську систему України, показано процес його залучення та значення для зростання вітчизняної економіки, позитивні наслідки та супутні ризики.

Ключові слова: експансія іноземного капіталу, супутні ризики, банківський сектор, капіталізація.

Постановка проблеми. Фінансовий розвиток України, як і багатьох країн, що розвиваються, упродовж другої половини ХХ століття та початку ХХІ ст. супроводжувався активним припливом іноземного капіталу, насамперед у банківську систему. Про важливість оцінки процесу залучення іноземного капіталу у контексті проблеми підвищення капіталізації банківської системи України свідчить досвід ряду країн Центральної та Східної Європи, для яких активна експансія іноземного капіталу в банківський сектор розпочалася ще в середині 1990-х рр. У цих країнах банки з іноземним капіталом контролюють у середньому понад 60 % активів банківської системи (в Чехії – 66 %, в Угорщині – 62 %, в Польщі – 70 %).

Іноземні банки намагаються вийти з перенасичених європейських ринків до ринків Східної Європи та СНД, що інтенсивно розвиваються протягом останніх років. Українська банківська система становить неабиякий інтерес для іноземних інвесторів, однак вони бажають не просто брати участь в управлінні банками, а отримати право повного володіння придбаним ними товаром. Протягом останніх 5 років кількість вітчизняних банків скоротилася на 24 %, а іноземних зросла на 58 %. Насамперед такий приплив іноземного капіталу зумовлений стабільним зростанням вітчизняної економіки. Зростання кількості іноземних банків окреслює чітку глобальну тенденцію активної експансії іноземного банківського капіталу, що стає джерелом комплексу якісних змін у банківській системі України. Дискусійними залишаються також питання щодо залежності подальшого розвитку економіки від іноземного банківського капіталу.

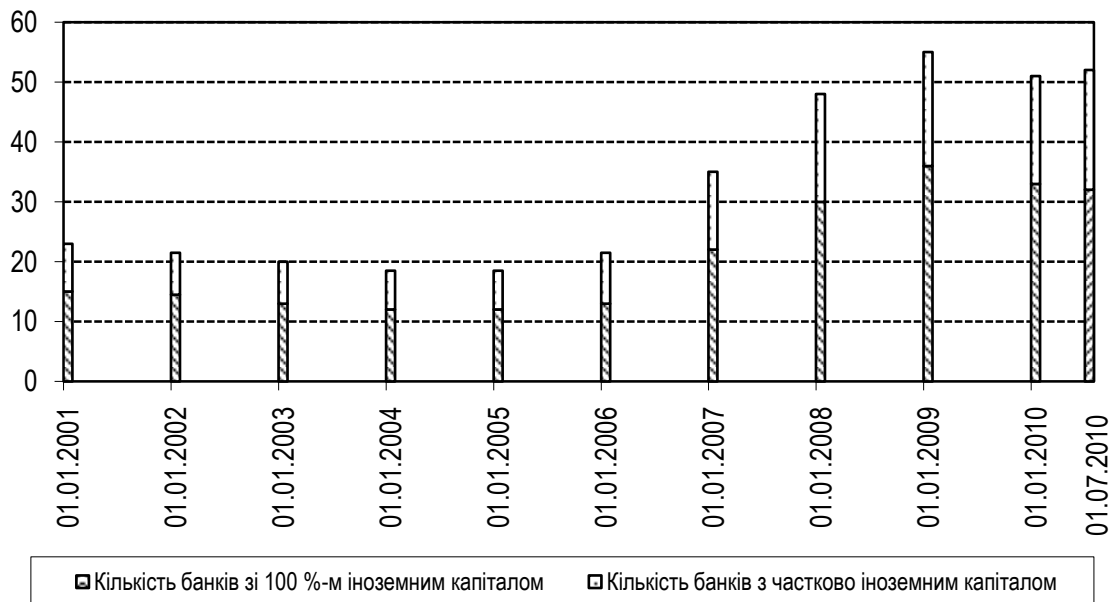
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш фундаментально проблеми входження іноземного капіталу до банківської системи України розглянуті в працях провідних вітчизняних науковців, зокрема В. Геєця [2], О. Дзюблюка [3], А. Мороза [5], Т. Смовженко [6], Ф. Шпиґа [8] та інших. У своїх дослідженнях вони розглядають збільшення іноземного капіталу як позитивний аспект у процесі підвищення капіталізації банківської системи, і як негативний – під час розгортання фінансових криз. Окрім того, серед останніх наукових праць, в яких досліджуються проблеми експансії

іноземного капіталу в національні банківські системи, необхідно також виділити роботи таких зарубіжних учених: В. Бруно [9], Г. Дегріса [11], М. Джанетті [12], С. Классенса [10], які активно досліджують позитивні і негативні наслідки такого входження. Однак, незважаючи на активний розгляд даної проблематики на сьогодні, і досі не сформовано одностайної точки зору щодо наслідків експансії іноземного капіталу в банківську систему України. Саме тому вважаємо актуальною дану проблему.

Мета статті полягає у визначенні напрямків впливу іноземного капіталу на банківську систему України, його позитивних і негативних наслідків.

Виклад основного матеріалу. Протягом останнього десятиріччя іноземні банки проявляли значний інтерес до українського банківського сектора та постійно посилювали свою присутність на ньому.

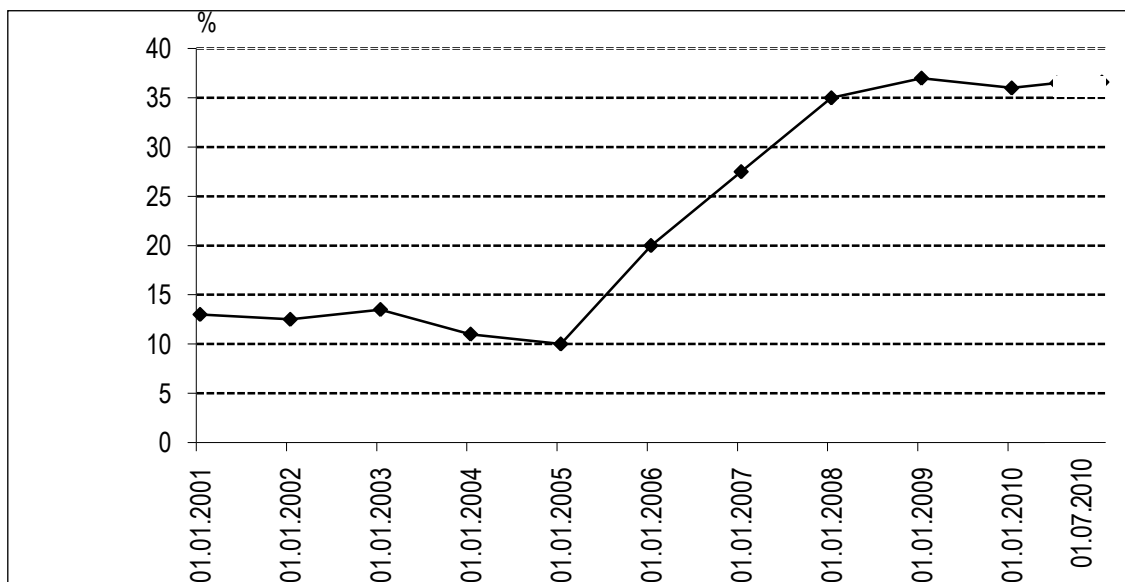
За станом на 01.07.2010 налічувалося 52 банки з іноземним капіталом. У 100 %-й власності іноземних інвесторів перебувало 20 комерційних банків, що становить близько 10 % від загальної кількості банків. На рис. 1 відображено динаміку кількості банківських установ з іноземним капіталом.

Рис. 1. Динаміка кількості банків з іноземним капіталом за 2001 – I півріччя 2010 рр. [1]

Як бачимо з рис. 1, за останні 5 років кількість банків, що мають у статутному капіталі іноземного інвестора, зросла із 23 на початок 2003 р. до 52 в середині 2010 р., тобто більше як у 2 рази.

Іншим суттєвим індикатором значної присутності іноземних банків у вітчизняному банківському секторі є частка іноземного капіталу у сукупному статутному фонді банківської системи України. Протягом першого півріччя 2010 р. відновилося зростання частки іноземного капіталу в статутних фондах українських банків (рис. 2).

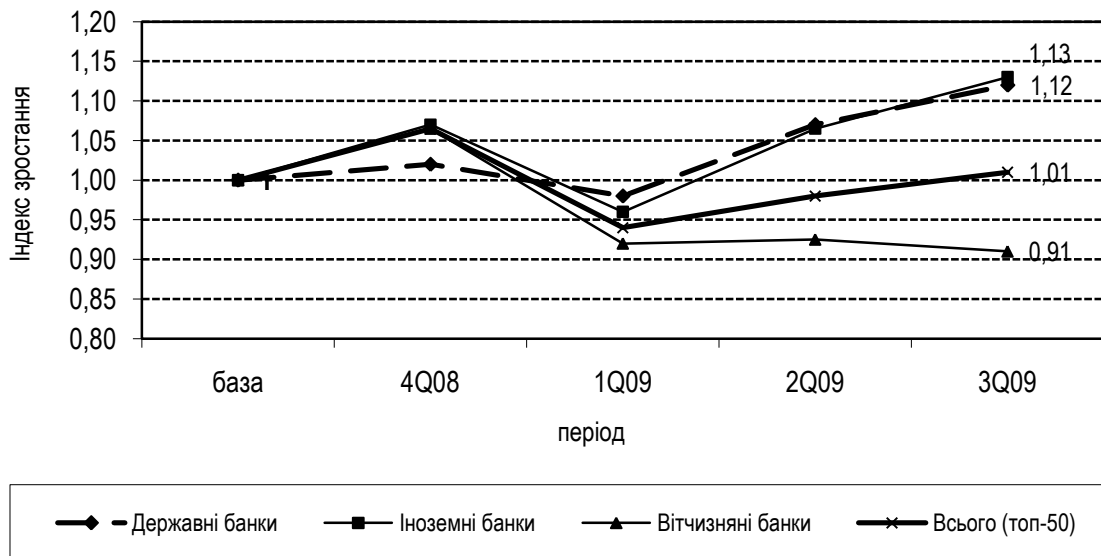
Рис. 2. Динаміка частки іноземного капіталу в банківській системі за 2001 – I півріччя 2010 рр. [1], %

Інформація, відображена на рис. 2, дає підстави стверджувати, що позиції іноземних банків у банківському секторі України посилюються – частка іноземного капіталу з 2005 р. зросла із 9,6 до 36 % за станом на 01.07.2010, тобто в 3,75 рази. Таке зростання іноземного капіталу в банківській системі України свідчить про його значний вплив на банківський сектор у цілому та економіку України загалом.

Іншим яскравим підтвердженням значної ролі іноземного капіталу в банківській системі України є поведінка іноземних банків в умовах фінансової кризи. Так, іноземні банки краще за вітчизняні відреагували на заклики НБУ щодо підвищення капіталізації, збільшивши протягом кризи загальний обсяг власного капіталу на 38 %, у той час як власний капітал банків з українським капіталом знизився на 17 %. Відтак іноземні інвестори продемонстрували стратегічний інтерес до українського банківського сектора.

Крім того, під час кризи у трьох вітчизняних банках з Топ-50 загальні активи стали нижчими за зобов'язання, у п'яти банках введена тимчасова адміністрація НБУ. Водночас жоден з банків з іноземним капіталом не мав аналогічних проблем. Більше того, в період кризи на український ринок прийшли Внешекономбанк (РФ) та Дойчебанк (ФРН). Як бачимо, приватні вітчизняні банки виявилися менш фінансово стійкими до кризових явищ порівняно з іноземними, оскільки вони позбавлені зовнішньої підтримки.

Яскравим підтвердженням посилення позицій іноземного капіталу у вітчизняному банківському секторі є те, що в період кризи в іноземних банках, незважаючи на масовий відтік вкладів у I кварталі 2009 року, загалом відбулося загальне зростання депозитів фізичних та юридичних осіб на 6 та 9 % відповідно. Довіра до вітчизняних банків (крім державних) не відновилася: обсяг вкладів скоротився на 8 і 21 % відповідно (рис. 3).

Рис. 3. Динаміка темпу зростання депозитних вкладів у комерційних банках України в період фінансової кризи [4]

З іншого боку, темпи приросту кредитів, виданих банками з іноземним капіталом, під час кризи залишилися вищими порівняно з вітчизняними. Іноземні банки зайняли провідні позиції за виданими кредитами населенню. Банківська криза розкрила серйозні проблеми в групі вітчизняних банків, що належать приватним інвесторам. Масовий відтік клієнтів і відсутність додаткових джерел ресурсів для компенсації резервів за проблемними кредитами, виданими в період зростання, призводить до згорання їх ділової активності. Ринкова частка іноземних і державних банків, навпаки, зростає, оскільки уряд та іноземні інвестори зуміли вчасно зреагувати на дефіцит ресурсів своїх компаній.

Таким чином, на сьогоднішній день банки з іноземним капіталом становлять значну частку банківської системи України та мають значний вплив на неї. Результатом такого впливу стали як позитивні, так і негативні наслідки (табл. 1).

Наслідки експансії іноземного капіталу в банківському секторі України

Позитивні наслідки	Негативні наслідки (ризики)
<ul style="list-style-type: none"> - сприяння вирішенню проблеми капіталізації банківської системи у спосіб отримання ресурсів від материнської компанії, що водночас сприяло підтриманню платіжного балансу і припливу іноземної валюти в країну; - посилення ефективної конкуренції на ринку банківських послуг і розширення спектра якісних банківських продуктів; - поліпшення диверсифікації ризиків завдяки застосуванню новітніх технологій їх страхування; - активніший перехід до міжнародних стандартів нагляду та регулювання банківської практики; - підвищення кваліфікації банківських працівників; - розширення пропозиції кредитних ресурсів: останні два-три роки кредитний портфель збільшувався щонайменше на 50 % щороку, насамперед завдяки дешевим зарубіжним позикам 	<ul style="list-style-type: none"> - відносна дешевизна і легкість доступу до зовнішніх джерел фінансових ресурсів слугували вагомим аргументом на користь кредитування в іноземній валюті, що посилювало доларизацію в Україні; - кредитування населення в іноземній валюті для купівлі імпортованих товарів призвело до погіршення зовнішнього та внутрішнього товарно-грошового балансу, вимивання коштів з України, зменшення попиту на продукцію вітчизняних виробництв, орієнтованих на внутрішній ринок; - прискорене нарощування капіталізації банків за рахунок зовнішніх джерел порушувало збалансованість зовнішнього балансу: великий профіцит фінансового рахунку платіжного балансу зумовлював ревальваційний тиск на курс національної валюти, що змушувало НБУ викуповувати надлишкові обсяги іноземної валюти, провокуючи тим самим монетарно-інфляційні наслідки; - українські банки не завжди витримували посилення конкуренції, що виштовхувало їх з прибуткових сегментів банківських послуг, обумовлювало втрату великих корпоративних клієнтів; - іноземні банки концентрували зусилля на досягненні своїх цілей, що не завжди збігалися з пріоритетами економічного розвитку України; - загроза фінансовій безпеці України

Таким чином, можна зробити висновок, що, незважаючи на цілий ряд позитивних змін, експансія іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі супроводжується значним переліком ризиків для банківського сектора та економіки України в цілому, оскільки іноземні банки в Україні переслідують здебільшого власні цілі, не здійснюючи істотного позитивного впливу на економічний розвиток України та ефективність функціонування всієї банківської системи в цілому. Це вимагає посилення контролю держави над процесом входження іноземного капіталу в український банківський сектор. Разом з тим слід усвідомлювати, що за обмеженості внутрішніх джерел фінансування і вкрай низької довіри населення до банків, достатній рівень зовнішнього фінансування, насамперед по внутрішньобанківських каналах, є необхідною умовою пом'якшення ресурсних обмежень української економіки, поліпшення платіжного балансу, відновлення кредитування реального сектора.

Головним ризиком нарощення частки іноземного капіталу в банківській системі України є зниження рівня фінансової безпеки держави, хоча і фінансова криза не спричинила відтік іноземного капіталу з банківської системи України, а іноземні інвестори проявили стратегічний інтерес до вітчизняного банківського сектора. Підвищення ролі іноземного банківського капіталу протягом фінансової кризи може створювати нові ризики, пов'язані з посиленням загрози економічному суверенітету країни, і така тенденція повинна адекватно враховуватися у регуляторній політиці Національного банку України та Уряду.

Висновки. Як у період економічного зростання України, так і в період фінансової кризи іноземний капітал проявив стратегічний інтерес до вітчизняного банківського сектора. За останні десять років банки з іноземним капіталом значно посилили власні позиції у відповідній галузі і вже на сьогодні їхній вплив є суттєвим. Головною причиною цього є доступ іноземних банків до дешевих закордонних ресурсів. Така експансія, незважаючи на ряд позитивних наслідків, супроводжується значними ризиками для вітчизняного банківського сектора та економіки України в цілому, насамперед це пов'язано з загрозою фінансовій безпеці країни.

Список літератури

1. Аналітичний огляд банківської системи за перше півріччя 2010 року // Національне рейтингове агентство Рюрик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rurik.com.ua/documents/research/bank_system_2kv2010.pdf.
2. Геєць, В. Іноземний капітал у банківській системі України [Текст] / В. Геєць // Дзеркало тижня. – 2006. – № 26(605). – С. 7.
3. Дзюблюк, О. Глобалізаційні процеси та участь іноземного капіталу у розвитку вітчизняної банківської системи [Текст] / О. Дзюблюк // Банківська справа. – 2008. – № 2. – С. 37–45.
4. Корнилюк, Р. Іноземні банки в Україні під час кризи: динамічний аналіз [Електронний ресурс] / Р. Корнилюк. – Режим доступу : <http://kornellio.livejournal.com/7252.html>.
5. Мороз, А. М. Іноземні банки та іноземна валюта: окремі аспекти їх функціонування в Україні [Текст] / А. М. Мороз // Фінанси, облік і аудит : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 2009. – Вип. 13. – 313 с.
6. Новий етап розвитку банківської системи України: зростання участі іноземних інвесторів [Текст] : монографія / [Т. С. Смовженко, О. І. Кіреєв, О. О. Другов та ін.] ; за ред. Т. С. Смовженко. – К. : УБС НБУ, 2008. – 231 с.
7. Офіційний сайт АУБ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.aub.com.ua.
8. Шпиг, Ф. І. Банківська конкуренція під впливом іноземного капіталу [Текст] / Ф. І. Шпиг. – Суми : Ділові перспективи, 2006. – 288 с.
9. Bruno, V. The Real Effect of Foreign Banks [Text] / V. Bruno, R. Hauswald. – American University, 2009.
10. Claessens, S. Foreign Bank Presence in Developing Countries 1995–2006: Data and Trends [Text] / S. Claessens, N. Van Horen, T. Gurcanlar and J. Mercado. – World Bank, United Kingdom's Department for International Development (DECRG trade and services project). 2008. – March.
11. Degryse, H. Foreign bank entry and credit allocation in emerging markets [Text] / H. Degryse, O. Havrylchuk, E. Jurzyk, S. Kozak. – IMF, CentER, Tilburg University, 2009.
12. Giannetti, M. "Lending by Example": Direct and Indirect Effects of Foreign Banks in Emerging Markets [Text] / M. Giannetti, S. Ongena. – CEPR, 2009.

Summary

The article studies the areas of influence of the foreign capital on the banking system of Ukraine, shows the process of attracting the foreign capital and its importance for the domestic economy's growth, the positive consequences and the accompanying risks.

Отримано 15.12.2010